

Mehmet Salah

Den turkiska vänstern i perspektiv

Presentation

Militärens statskupp i Turkiet den 12 september 1980 var förödande för det civila samhället. Demokratin sattes på undantag och det var arbetar- och fackföreningsrörelsen som fick betala mest.¹

Mehmet Salah redogör i följande artikel för vad som karakteriserade samhällsutvecklingen efter att yttrande – och församlingsfrihet infördes 1960, och det är en vidräkning av hur socialister i gemen inte insåg sitt klassansvar.

Artikeln publicerades ursprungligen under titeln ”The Turkish Left in Perspective” i tidskriften *Khamsin* nr 11, Ithaca Press (London) och gavs 1985 ut i svensk översättning som broschyr i översättning av Christina Rodell.²

¹ Se (på marxistarkivet) [Den dystra årsdagen av statskuppen i Turkiet 1980](#), öppet brev till Turkiets president.

² Se även Mehmet Salah ”Den turkiska arbetarrörelsens utveckling och kamp före kuppen 1980” och ”Arbetarrörelsen i Turkiet efter 1980” i tidskriften *Fjärde internationalen* (Göteborg) nr 4-5/1982

Den turkiska vänstern i perspektiv

När generalstaben för de turkiska väpnade styrkorna tog makten i september 1980, avbröt alla politiska och fackliga aktiviteter och tog till fånga tiotusentals politiska aktivister, mötte de inget motstånd från massorna, som hade varit organiserade i hundratals eller till och med i miljontals under de två föregående årtiondena. Generalerna framställde sig som nationens räddare, väktare av lag och ordning och den enda kraft kapabel att stoppa blodsutgjutelse. Da drog stor fördel av passiviteten hos massorna, som förblev en totalt ”tyst majoritet” under de dagar som följde den 12 september 1980. Inga protester kom från universiteten eller fabriker-
na, som hade varit i det främsta ledet för massmobiliseringarna före kuppen. Massornas underkastelse visade sig mest dramatiskt i gensvaret på de militära myndigheternas inkallelse av de mest erfarna och militanta delarna av arbetarklassen som var organiserade i DISK (Revolutionära Arbetares Fackliga Förbund). Efter att ha arresterat DISKs verkställande utskott och ordförande i fackföreningar anslutna till DISK, uppmanade undantagstillståndsmyndigheterna i Istanbul genom press, radio och TV fackföreningsaktivister på alla nivåer inom DISK, från förtroendemän till organisatörer av industrigrenar och fackliga representanter i fabriker-
na, att överlämna sig till de militära myndigheterna.

Innan tidsfristen gick ut, besvarade tusentals arbetare direkt uppmaningen genom att bilda långa köer framför huvudbyggnaden (och det ökända fängelset) för undantagstillståndsmyndigheterna i Istanbul. Dessa var arbetare som i början av 60-talet först hade börjat den fackliga kampen eller som hade varit inblandade i vilda strejker och Fabriksockupationer och haft blodiga sammanstötningar med säkerhetsstyrkorna. Dessa arbetare, arbetarklassens avantgarde, hade haft åtskillig erfarenhet av fackföreningsstrejker, generalstrejker, sittstrejker och demonstrationer under 60- och 70-talets upproriska år. Förödmjukade väntade de nu i köer för att överlämna sig till slaktarna av arbetarklassens grundläggande demokratiska rättigheter.

Genom att tillfoga ett så hårt slag mot moralen hos arbetarklassens avantgarde, kunde generalerna inom några veckor göra ett ödesdigert angrepp på den turkiska vänstern i sin helhet. Innan 1980 årsslut ide två decennier av revolutionär kamp i Turkiet, av unga men jättelika politiska organisationer och grupper med sin massivt spridda press och sin svaga men upproriska kontroll av massorganisationer på omkring en miljon människor, upphört att existera. Septemberkuppen och dess följd är det mest slående beviset på att den turkiska vänsterrörelsen i perioden för sin mest explosiva utveckling icke desto mindre led av allvarliga svagheter.

Det är dessa svagheter i teori, politik, organisation, kontinuitet och tradition som härstammar från det förflutna, från klasskampen i landet och från arbetarrörelsen i världen som helhet, som jag ska försöka analysera i denna artikel genom en granskning av den turkiska vänstern huvudsakligen under de två senaste decennierna. Jag skall också våga mig på att förklara om dessa svagheter kommer att bestå eller om den turkiska vänstern är på väg mot politisk mognad.

Vi kan i den turkiska vänsterns historia skissera fyra perioder, som läcker den moderna turkiska republikens historia. Eftersom det faktiskt inte fanns något socialistiskt arv efter det ottomanska riket, skall vi också ta i betraktande de senaste sextio åren, som började med rikets fall och kampen för att upprätta ett nytt system. Denna första period börjar vid första världskrigets slut och slutar den 27 maj 1960; fyra årtionden av klasskamp på låg nivå och bara marginella politiska vänsteraktiviteter. När det gäller utvecklingen av och karaktären hos

den turkiska vänsterns politiska rörelse och arbetarmobiliseringarna, kan man i den bemärkelsen anse 1918-1960 som en period.

De andra och tredje perioderna är 60- och 70-talet. De representerar olika nivåer och former av klassmedvetenhet, olika typer av revolutionära organisationer och skilda teoretiska problem. I denna artikel kommer jag främst att uppehålla mig vid dessa två perioder, därför att de motsvarar en fas av mycket allvarlig klasskamp och av politisk och ekonomisk kris och dessutom en fas då den turkiska vänstern tog sin nuvarande form och inriktning. Kuppen den 12 september 1980 inledde en fjärde period, om vilken vi uppenbarligen inte kan tala definitivt.

Den turkiska vänstern fram till sextiotalet

När det Turkiska Kommunistpartiet (TKP) grundades i Baku i Sovjetunionen i juni 1919, var Turkiet redan mitt uppe i ett befrielsekrig och på väg mot en borgerlig revolution under ledning av unga officerare från den utspridda ottomanska armén, som hade blivit besegrad och avvärjning av segrarna i det första världskriget. Det första försöket, som gjordes av kommunister, att delta i befrielsekriget och i formandet av den nya turkiska staten var ödesdigert. Nästan hela ledningen för kommunistpartiet blev omedelbart tillintetgjord, när den kom in på turkiskt territorium vid Trabzon, en stad i nordöstra delen av landet, i januari 1921. Under samma månader var Mustafa Kemal, ledaren för nationalförsamlingen i Ankara (och överbefälhavare för de reguljära militärstyrkorna), upptagen med att utplåna bondegerillans styrkor, som hade bildats oberoende av hans regering för att kämpa mot den grekiska ockupationen och dess inhemska feodala allierade i landet. Dessa styrkor leddes av Ethem och kallades den "Gröna armén" och hade blivit ett hinder för målet, som Mustafa Kemals borgerliga kadrer hade, att upprätta en oberoende borgerlig republik.

Trots sina ganska goda relationer med det nyligen bildade Sovjetunionen, var det inte svårt för Mustafa Kemal att inom några få månader utplåna sina vänsterrivaler. Därefter genomförde den borgerliga ledningen, som åtnjöt aktivt stöd av majoriteten av den militära och civila ottomanska byråkratin, som då var den socialt och politiskt starkaste kraften i samhället, sina planer och införde 1923 en republik, vars politiska liv dominerades av ett enpartisystem.

Efter grundandet av republiken var de turkiska kommunisternas kadrer sammansatta av rester från det ryskfödda TKP, av de som vid slutet av och efter kriget hade blivit kommunister i Tyskland under arbetarmobiliseringarna, av en handfull kadrer från befrielsekriget, av vänsterkretsar i Ankara och av kommunister i Istanbul som där hade vissa relationer med arbetarrörelsen. Man höll sin andra kongress i Istanbul 1925, enades och omorganiserade partiet. Därefter fram till kuppen den 27 maj 1960 mötte TKPs kadrer statsapparatusens hårda förtryck och upplevde om och om igen arresteringar, tortyr, förföljelse och fängelse, när de endast genomförde torftiga och ineffektiva hemliga organisatoriska aktiviteter.

Landets arbetarrörelse var under den här perioden på nästan fyra decennier inte längre livlig och den upplevde bara några få blygsamma mobiliseringar - vilka alla utan nåd krossades av kemaliststaten. Omkring 1925, när fackföreningsanslutning bland arbetare var aktiv och intensiv, använde regeringen ett kurdiskt uppror i öster som förevändning för ett angrepp på arbetarorganisationerna och förbjöd dessa för alltid. 1932 tilläts ett andra parti (ett parti som leddes av nära bundsförvanter till Kemal) att organisera sig och delta i valen. Då blev den näst största industristaden Izmir scenen för arbetarmobiliseringar. Tillsammans med detta "andra partis" upplösning försämrades dock arbetarmobiliseringen snart. Den sista vågen av arbetarrörelse ägde rum 1946, då İnönü, som då var president, på grund av effekterna av andra

världskrigets slut/ förband sig att forma ett flerpartisystem och hävde det berömda förbudet att organisera aktiviteter grundade på klasstillhörighet. Det var denna möjlighet som banade vägen för organisering av fackföreningar. Detta hade varit förbjudet sedan 1925. Under några av de följande veckorna kunde man bevittna en våg av fackföreningsaktiviteter i industri-centra. Tiotusentals arbetare organiserade sig i fackföreningar. Sex månader senare förbjöd undantagstillståndsmyndigheterna (undantagstillstånd hade varit gällande sedan krigs-utbrottet) fackföreningsanslutning, gjorde arresteringar och började den vanliga förföljelsen. Under 50-talet ägde inga viktiga arbetarmobiliseringar rum, trots att den första fackliga centralorganisationen, TURK-İŞ, bildades med hjälp av amerikanska fackföreningar och detta under de kalla krigets villkor. Om vi till denna korta, men fullständiga, lista över arbetarmobiliseringar under dessa fyra decennier också lägger till ”arresteringar av kommunister” år 1925, 1927, 1929, 1930, 1932, 1937, 1946, 1951 och 1957¹, är det inte svårt att föreställa sig torftigheten i det teoretiska, politiska och organisatoriska arvet och den turkiska kommunismens ofruktbara utveckling. Vi skall inte heller glömma de stränga straff, som utmättes för kommunister, där man under långa år höll dem bakom galler. Detta innebar långa perioder av stagnation i de hemliga organisatoriska aktiviteterna. Man kan bara komma ihåg den berömda turkiske poeten, Nazim Hikmet, som avtjänade mer än femton år i fängelse på grund av påstådda kommunistiska aktiviteter. En annan kommunistisk veteran, Hikmet Kivilcimli, avtjänade mer än tjugo år. Under dessa förhållanden var partiet många gånger kringspritt. Man hade inte möjlighet att hålla en kongress under lång tid, för att nu inte nämna regelbundet. Den sista kongressen hölls 1932².

Strax före den 27 maj 1960 – datum för kuppen, som skulle inleda en ny era i den turkiska vänsterns utveckling – bestod följaktligen TKP av grupper med kretsar av före detta partimedlemmar. Inga av dessa gjorde anspråk på att vara partiet. Det fanns också en ”utrikesbyrå” placerad i Östeuropa, med möjligheter till radioutsändningar, men som inte hade något inflytande i Turkiet.

Det var mot denna efterblivna och sterila sociala och politiska bakgrund och i ett tillstånd av nästan fullständig organisatorisk kollaps, som TKPs kadrer upplevde den nya utvecklingen av perioden efter 1960. De två viktigaste vänstertendenser, som uppstod i början av 60-talet, var helt oberoende av dessa kadrer. En tendens var det populistiskt inriktade TIP (Turkiska Arbetarpartiet), som bildades av fackföreningsmän och vänsterintellektuella utan något verkligt politiskt förflutet, någon politisk tradition eller erfarenhet. TIP höll sitt avstånd till TKPs kadrer för ”laglighetens” skull. Den andra tendensen var YÖN (Vägledning), som var efterföljare till de senaste fyrtio årens kemalistiska ”revolutionärism”, som staten verkat för. Under dessa omständigheter frodades kemalismen, som hade inspirerat de unga officerarna i 27-majkuppen, som nästan den enda revolutionära traditionen från det förflutna. De flesta TKPkadrer stämde in i kören, som sade att kemalismen och dess så kallade fäste av ”skikt av militära och civila intellektuella” inte hade förbrukat sin revolutionära potential.

Det faktum att majoriteten av IKPs kadrer var tvingade att från Komintern acceptera olika analyser om det kemalistiska Turkiet som ”antiimperialistiskt” och ”progressivt”, formade dessa kadrers positiva förståelse av kemalismen. Men även de som på 30-talet hade analyserat kemalismen som en reaktionär borgerlig ideologi och inte hade några förväntningar överhuvudtaget på ”skiktet av militära och civila intellektuella”, ändrade sin ståndpunkt efter

¹ För arresteringar fram till 1932, se H. Kivilcimli, Parti ve Fraksiyon (Parti och fraktion); för övriga se A. Sayilgan, Solun 94 Yili (Vänsterns 94 år)

² Se TKP 5 Kongresi (1983) (Dokument från Turkiska Kommunistpartiets 5:e kongress), London 1983.

den 27 maj 1960.³ Kanske var det så att de unga kemalistofficerarnas kupp bländade de gamla kommunisterna, som var vana vid fängelser och fyra årtionden av stagnerade och livlösa politiska och sociala villkor.

Sextiotalet: Den turkiska vänsterns höjdpunkt

Den turkiska vänsterrörelsens uppgång blev för första gången möjlig i Turkiets moderna historia i del sammanhang av ny politisk ordning, som militärkuppen 1960 förde med sig. Den sak, som under de Föregående fyrtio åren hade varit en handfull kommunistpartimedlemmars angelägenhet, utvecklades under denna nya period till att tiotusentals; till och med hundratusentals, människor mobiliserades i nya former, med nya slagord och i nya organisationer. Med 60-talet' inledde Turkiet en period på tjugo år, då miljoner människor upplevde klasskampens alla former: från ungdomsrörelse till omvälvning i armén, från arbetarklassrörelser till stadsgerillaaktiviteter, från statstjänstemännens fackförening i oro till organisering av aktiviteter i polisstyrkorna. Rötterna till utvecklingen går tillbaka till kuppen den 27 maj 1960 som, olikt de efterföljande kupperna den 12 mars 1971 och den 12 september 1980, var organiserad och genomförd av unga officerare och resulterade i en ny författning, som släppte lös en stark student- och arbetarrörelse, kraftfulla massorganisationer och vänsterpublikationer, som sköt upp som svampar ur jorden.

Bildandet av TIP, som gjordes av 15 fackföreningsmän i februari 1961, och publiceringen av veckotidskriften *Yön* (Vägledning) i december samma år markerade utvecklingen av den turkiska vänstern som ny politisk kraft. Grundarna av TIP kom från en tendens av militant trade-unionism med vänsterpolitisk inriktning, som hade uppstått i *TURK-İŞ*, som då var det enda fackliga förbundet. De var alla stimulerade av att den konstituerande församlingen efter den 27 maj 1960 omfattades av fackliga representanter och av förberedelsen av den nya författningen, som innehöll rätten att strejka och att förhandla om kollektivavtal. Utvecklingen i arbetarklassen under den kommande perioden förebådades av att TIP bildades av fackföreningsmän. Trots att grundarna av TIP saknade politisk erfarenhet och ett socialistiskt förflutet och bara hade en ganska begränsad erfarenhet av fackföreningsarbete, var de icke desto mindre fackföreningsmän, som i början av denna nya epok krävde sin "plats i solen". Det var säkert ingen tillfällighet all, don här generationen av fackföreningsmän år 1967 skulle bilda *DISK* ett nytt militant fackförbund - och leda fackföreningsrörelsen under 70-talet. Bildandet av TIP var det första tecknet på denna utveckling.

TIP härjade osäkert och löpte under de första månaderna risk att vittra bort på grund av resultatlösa interna strider. För att övervinna detta uppmanade grundarna av TIP vänsterintellektuella att ansluta sig till partiet. Med denna intellektuella injektion fann Turkiska Arbetarpartiet sin riktiga identitet. Hädanefter satte de vänsterintellektuella, de som stått utanför kommunistpartiet före 1960 och de som blivit radikala av den nya periodens genomslagskraft, sin på TIP stämpel tillsammans med dess fackföreningsgrundare. Efter denna vändpunkt började TIP sin oavbrutna uppgång och nådde höjdpunkten i de allmänna valen den 10 oktober 1965. I lokalvalet 1963 hade partiet för första gången tillgång till radion. Genom sina publikationer, veckotidningar, tidskrifter, flygblad och liknande och med stöd av några skribenter i vissa dagstidningar, gjorde partiet sig känt i nationell skala. Talet om socialism, som kunde höras på radio, de allmänt utbredda Vänsterpublikationerna, huvud-

³ Se S. Hüsnü Dogmer, som öppet försvarar den kemalistiska revolutionen och dess förtryck av de kurdiska upproren i sin analys *Secme Yazilar* (Valda texter). För den motsatta analysen se H. Kivilcimll, *Yol*, skriven mellan 1929 1933.

rubrikerna gällande TIP i de största turkiska dagstidningarna och till och med partiets symbol, f, ark Başak (Çark ett maskinhjul – Başak ett veteax) och det viktigaste slagordet, ”Jorden är bönderna Arbeta åt alla,”, var en ny eras bländande nyheter. Den enhetskaraktär, mer eller mindre, som partiet hade och den höga moralen hos dess kadrer, gjorde det tillräckligt starkt för att försvara sig mot våldsamma högerattacker under den här utvecklingsperioden.

I de allmänna valen 1965 erhöll TIP 3% av de avgivna rösterna. Detta var betydelsefullt i den bemärkelsen att socialism började vinna laglig rätt i Turkiet. Den låga andel arbetarklassröster, som de 3% innehöll, visade emellertid på svagheten i partiets klassbas. Med hjälp av ett valsysteem, som skyddade små partier, gav trehundra tusen röster TIP 15 platser i parlamentet. Yra av valsegern var ledningen för TIP nu absolut övertygad om att partiet, som arbetarklassens politiska organisation, skulle bli en av de mäktigaste krafterna i nästa val. Men på några få år gick dessa parlamentariska illusioner i konkurs emellertid. Detta berodde på att det inte existerade en stark fackföreningsrörelse med lång historia, på den unga turkiska arbetarklassens omogenhet och på ledningen för TIPS politiska och teoretiska oförmåga.

I mitten av 60-talet verkade TIP, för att vara ett parti med kort historia, vara en mycket stark och frisk organisation med en lovande framtid. Efter de allmänna valen 1965 Hade partiet omkring tiotusen medlemmar, en parlamentsgrupp med 15 medlemmar och en imponerande press. Nästan hela de senaste decenniernas turkiska intelligentsia och all energi från den revolutionära ungdomen strömmade till TIP. Trots dessa positiva drag existerade partiet knappast inom arbetarklassen fem sex år efter att det bildats. Dess relationer med arbetarklassen bestod i att grundarna var fackföreningsanslutna. Dessutom var varken partiets orientering eller sättet att arbeta inriktat på att utveckla dessa relationer. TIP strävade kraftigare efter populistisk propaganda riktad till bönderna och medelklasserna, då man var bunden av den parlamentariska apparaten. Ett intressant kännetecken på den nya orienteringen var bytet 1969 av partisymbolen, Çark-Başak, till ett porträtt av en man, som såg ut som en bonde. Parallellt med den nya klassorienteringen visade sig partiledningen mer och mer oförmögen att skola unga kadrer, som snabbt höll på att vända sig till marxismen. Denna oförmåga skulle senare bli en av de huvudfaktorer, som lade grunden för teoretisk förvirring och ohälsosamma splittringar.

En summering visar att TIP på några få år skulle förlora sin speciella egenskap att vara den turkiska vänsterns enda centrala organisation. I viss mån fungerade partiet som en skola för den unga generation, som först i början av 60-talet mött marxismen. Vad de unga militanterna fick från denna skola, var emellertid anti-imperialism med ett nationalistiskt innehåll, populist-demokratiska perspektiv och några vaga begrepp om socialism och marxism, snarare än arbetarklasspolitik i sin verkliga mening.

Samma år som TIP grundades, startades i Istanbul en ny tidning, Yön, av en grupp vänsterorienterade intellektuella, som ansåg sig vara nykemalister. I sitt första nummer publicerade Yön ett manifest, undertecknat av 531 framstående intellektuella, som förklarade dess idéer angående ”snabb ekonomisk utveckling” och ”västerländskhet som målet för Atatürks revolutioner”. Detta skulle bli den andra viktiga strömningen inom den turkiska vänstern i början av 60-talet. Yön presenterade sin ”nationalistiska utvecklingsmodell” som den ”tredje vägen” mot både ”kapitalism” och ”kommunism”. Enligt den här teorin var Turkiet ett land där arbetarklassen fortfarande var svag och där massorna lätt manipulerades av ”kollaboratör-comprador-jordägar”-krafter via den parlamentariska mekanismen. Denna ”modell”, som grundade sig på nationaliseringar, jordreformer och statlig planering, skulle inte förverkligas via den klassiska parlamentariska vägen utan av en konstituerande Församling bildad av en

”nationell front” under ledning av ”nationalistiska och revolutionära” officerare, teknokrater och intellektuella.⁴

På väldigt kort tid uppnådde tidningen en spridning på trettiotusen. Trots att den inte behöll denna, var tidningens spridning senare på över tiotusen exemplar, vilket bevisar den kemalistiska ideologins allmänna inflytande under perioden. Yön hade stor genomslagskraft hos majoriteten av de marxistiskt orienterade intellektuella studentkretsarna, hos några vänsterkretsar inom RPP (Republikanska Folkpartiet, grundat av Mustafa Kemal själv) och också senare hos några politiska grupperingar i armén. Trots sin betydande styrka i början, förlorade emellertid Yön, i och med utvecklingen av MDD (Nationell Demokratisk Revolution)-rörelsen 1967, en rörelse som gjorde anspråk på att vara marxistisk, och dessutom ”vänsterom-mitten”-rörelsen inom RPP, sin makt inom den turkiska vänstern mot slutet av 60-talet.

Medan TIP och Yön var i uppåtgående, gick arbetarklassen framåt på sitt eget sätt oberoende av dem. Arbetarklassen höll på att bli en av de viktigaste sociala krafterna i Turkiets framtid. Detta faktum visade sig i det växande antalet fackföreningsmedlemmar. Medan dessa 1963 endast var omkring trehundra tusen, överskred man 1968 en miljon medlemmar. Naturligtvis låg arbetarklassens verkliga kvantitativa styrka mycket över detta. Beroende på inskränkningar i sociallagstiftningen hade en viktig del av städernas arbetarklass, arbetarna inom småindustrin och hela jordbruksproletariatet (båda sektorerna kunde räknas i miljontals) varken social trygghet täckt eller möjlighet att ansluta sig till fackföreningar.

Ändå var mobiliseringen av bara en liten begränsad del av arbetarklassen tillräcklig för att den skulle märkas på varje område i landets samhällsliv. Denna snabba och livliga period av fackföreningsanslutning följdes av arbetaraktioner, som strejker, maskningsaktioner och sittstrejker, trots att det måste medges att detta första stadium av arbetarklassaktioner inte uppnådde något stort omfång. Under de fem åren mellan 1963 och 1968 ägde 520 lagliga strejker rum med fyrtyotusen arbetare inblandade.⁵ Dessa officiella siffror omfattar inte det antal arbetare, som deltog i vilda strejker, som på turkiska kallas ”direnis” (motstånd), som flammade upp på grund av den långa lagliga procedur, som var nödvändig för lagliga strejker. Enligt en grov uppskattning (officiell statistik för detta existerar inte) var omkring sjuttiotusen arbetare inblandade i trettioåtta vilda strejker. Förutom ökningen av *antalet* arbetare inblandade i industriaktioner, var striderna, som ägde rum, mycket hårdare och i större fabriker de flesta av dem med mer än tusen arbetare.

Socialiströrelsens militanter spelade ingen roll i dessa mobiliseringar. Dessa var typiska spontana explosioner hos arbetarklassen som ofta gick över de gränser, som fackföreningarna satt upp. Under de här åren marscherade socialiströrelsen och arbetarrörelsen längs olika vägar. Detta skulle fortsätta perioden efter 1974.

Trots att DISK 1967 grundades som ett andra fackligt förbund under ledning av fackföreningsmän, som på den tiden också var medlemmar i TIP, var detta inte vändpunkten för socialiströrelsens närmande till arbetarrörelsen. Grundandet av DISK markerar emellertid början på en militant fackföreningsrörelse i Turkiet. Från 1967 och fram till den 12 september 1980 förblev DISK den turkiska arbetarrörelsens viktigaste fackliga organisation. Denna

⁴ För en detaljerad framställning av detta perspektiv se Dogan Avcioglu, *Turkiye'nin Düzeni* (Den sociala ordningen i Turkiet).

⁵ Siffror för officiella strejker tagna från Statens Statistiska Institution, Arbetsministeriet och också från olika fackföreningars publicerade rapporter. Eftersom dessa siffror ofta visar stora diskrepanser har jag tagit genomsnittet av dem. För vilda strejker har jag, eftersom ingen officiell statistik finns, baserat mina siffror på olika vänsterorganisationers publikationer.

organisation förde fram en militant fackföreningsrörelse som ett alternativ till TURK-IŞ oerhört byråkratiserade rörelse. DISK höjde, låt vara inte särskilt klara, slagord, som uttryckte önskan om att integrera arbetarrörelsen i den socialistiska rörelsen. När DISK grundades hade man bara trettio till trettiofemtusen medlemmar, medan TURK-IŞ nästan hade en miljon. Under åren som följde var DISK och TURK-IŞ organisationer, som täckte två olika generationer av arbetarklassen. TURK-IŞ var, med sitt stora medlemsantal, väl installerat i statliga företag, de flesta tjugo till trettio år gamla från perioden av så kallad étatism på 30-talet. Dessa företag, som huvudsakligen sysslade med produktion av stål, textil, cement, kol och sockor, hade beroende på statlig planering spritts över hela landet, snarare än koncentrerats till vissa industricentra, och de täckte de efterblivna delarna av arbetarklassen. Dessa hundratusentals arbetare varken ledde eller deltog i 60-talets omvälvningar.

Det var inte förrän i mitten av 70-talet, som dessa sektorer av arbetarklassen blev inblandade i arbetarklassrörelsen och då bara i en begränsad utsträckning. Å andra sidan hade DISK snabbt vunnit styrka på den privata sektorns arbetsplatser, som uppstod i slutet av 50-talet och på 60-talet. De privata företagen var med sin relativt moderna produktionsteknologi koncentrerade till stora industricentra som Istanbul, Izmit och Izmir i de mera västliga delarna av landet. Bristen på arbetarskydd och olika metoder för att öka arbetstakten, som tillämpades vid dessa företag, bidrog tillsammans med andra ekonomiska problem rörande bland annat löner och arbetstider till att fackföreningskampen skärptes och till att arbetarna oundvikligen vände sig till DISK.

Den tilltagande utvecklingen av arbetarrörelsen tillsammans med bildandet av DISK sammanföll med utvecklingen av nya strömningar i den socialistiska rörelsen, vilken snart skulle dominera scenen. Dessa nya element var den socialistiska ungdomsrörelsen från 60-talet och MDD (Nationell Demokratisk Revolution) rörelsen bestående av gamla TKP-medlemmar. Vi ska nu undersöka dessa.

Utvecklingen av den revolutionära ungdomsrörelsen och MDD

Tre fenomen från 60-talet formade den revolutionära ungdomsrörelsen, som kulminerade i gerillaaktiviteter i början av 70-talet. Dessa var ungdomsmobiliseringarna i början av 60-talet, som utlöste 27-majkuppen och som fortsatte till mitten av 60-talet med frågor som Cypren och amerikanska baser i Turkiet, TIP, som fungerade som en skola för unga revolutionärer, och som tredje fenomen MDD-rörelsen.

Mot slutet av 1967 startade en handfull kadrer från TKP en veckotidning, *Turk Solu* (Turkiska vänstern), som gjorde anspråk på att vara alla nationella och demokratiska krafter röst i Turkiet, från proletariats till den nationella bourgeoisie representanter. På teoretisk nivå formulerade Turk Solo framgångsrikt kemalismens så kallade revolutionära potential med den stalinistiska steguppfattningen av revolutionen. Enligt MOD-rörelsen hade Turkiet fortfarande feodala sidor och stod under USA-imperialismens hegemoni. Det viktigaste revolutionära steget skulle därför syfta till att utplåna dessa krafter och inte skapa ett socialistiskt utan ett "helt oberoende och verkligt demokratiskt Turkiet", som det uttrycktes i MDDs viktigaste slagord. Detta skulle skapas genom en front av alla nationella klasser och skikt från proletariatet till den nationella bourgeoisie. Med dess kemalistiska revolutionära tradition, som fortfarande inte var uttömd, skulle "skikten av civila och militära intellektuella" ha en viktig, eller mera exakt, en ledande roll i denna revolution genom att deras junta skulle ta makten. MDD förde aldrig fram några konkreta förslag angående problemet om partiet. Man begränsade sin organisation och sina aktiviteter till att agitera bland vänsterintellektuella

genom sina vecko- och månadstidskrifter.

MDD-rörelsen riktade allvarlig kritik mot TIP, som anklagades för att vara opportunistiskt, då de förkastade idén om revolutionens steg. MDD fördömde också TIPs allianstaktik och att de avvisade det ”militära och civila intellektuella skiktets” revolutionära potential. Det var denna teoretiska kritik, som fick stöd särskilt av de unga militanter, som var på väg att bryta med TIP.

TIP inskränkte sig mer och mer till parlamentariskt arbete och började inta en negativ hållning till militanta ungdomsaktiviteter som universitetsockupationer och antiamerikanska aktioner. Medan ledningen för TIP varnade ungdomen att ”*fascismen kan komma*” som ett resultat av deras aktiviteter, uppmuntrade däremot MDD-rörelsen dem. Detta var avgörande för dessa unga revolutionärer, som ansåg att militans var det enda kännetecknet på en revolutionär. Det vill säga att i motsats till TIPs ”legalism” representerade MDD en viss ”revolutionärism”; dock inte en proletär sådan, som de unga generationerna var färdiga att hänge sig åt.

Dessutom kunde MOD, trots sin svanskaraktär och teoretiska efterblivenhet, presentera sina idéer under sken av marxist-leninistisk ortodoxi med rikliga referenser till Marx, Lenin, Mao et al, detta på grund av ledningens ursprung i TKP. Eftersom ledningen för TIP till och med saknade minimum av teoretisk marxistisk kunskap, som krävdes av dem som ledare, och att de unga militanterna hade en brinnande lust efter, men liten kunskap om, marxistisk teori, ledde detta till att MDDs ytliga rättrogenhet var tillräckligt övertygande för dem för att verka vara den enda sant marxistiska politiska strömningen.

Man kan heller inte bortse från att de unga militanterna, trots sin uppriktiga tro på och orientering till marxismen, fortfarande led av effekterna från sitt eget förflutna. MDD-linjen gav stor vikt åt det ”militära och intellektuella skiktets” roll som bärare av ”kemalismens revolutionära potential”. Nu med en, teoretisk linje att grunda sig på växte följaktligen den revolutionära ungdomsrörelsen sig starkare från dag till dag och fick en massiv karaktär. Den skapade den unika och *sui generis* revolutionära ungdomsorganisation, Dev-Genc, bestående av några tusen unga socialistiska aktivister, som kunde mobilisera ett ansevärt antal universitetsungdomar. Dev-Genc aktiviteter gick i egentlig mening längre än universitetsungdomens domäner. De organiserade inte bara bojkotter och universitetsockupationer, utan också aktioner mot den amerikanska sjätte flottan, agitation i jordbruksområden, stöd till strejker och fackföreningar, kamp mot beväpnad fascistisk aggression, ideologisk kamp mot ledningen i TIP och så vidare. I den här processen under 60-talets sista år skulle ungdomsrörelsens revolutionära potential förvandlas till en politisk rörelse, som kom att ge upphov till 1971 72 års gerillaorganisationer.

Perioden av splittring inom den turkiska vänstern (1968-71)

Slutet av 60-talet kännetecknades inte bara av ökade revolutionära aktiviteter hos den revolutionära ungdomsrörelsen och hos arbetarklassen utan också av ett stort antal splittringar inom den turkiska vänstern. Splittringarna åstadkom inom tre år mer än ett halvt dussin socialistiska grupperingar och organisationer. Dessa fick oundvikligen de enorma problem som den unga revolutionära rörelsen mötte.

Först och främst överrumplades den turkiska vänstern av variationen, komplexiteten och intensiteten i den egna kampen och konfronterades med den stora frågan om hur man skulle leda den. Medan man stod inför sådana avgörande problem, gick man igenom en kontinuerlig och snabb teoretisk utveckling. Bristen på en bestämd teoretisk-organisatorisk tradition gjorde

att varje nytt inslag av framsteg eller till och med förvirring på den teoretiska arenan, öppnade vägen för nya meningsskiljaktigheter och förberedde, på grund av den låga teoretiska nivån, grunden för en ny kris. Naturligtvis lade också splittringen och krisen hos den internationella arbetarrörelsen beslag på den turkiska vänsterns teoretiska utveckling och detta inte på ett konstruktivt eller positivt sätt. Tvisten mellan Kina och Sovjetunionen, invasionen av Tjeckoslovakien och det ökande antalet gerillarörelser i Latinamerika är bara några av de företeelser, som drog till sig mest uppmärksamhet inom den turkiska vänstern.

1968 bar, strax före denna splittringsperiod, de två huvudkrafterna inom den turkiska vänstern TIP, som var inne i en stagnationsperiod, och MDD. MDD var grupperad kring två tidskrifter, *Turk Solu* och *Aydinlik*, och påverkade huvudsakligen de mest militanta delarna av den socialistiska ungdomsrörelsen och hade en begränsad men stadigt ökande kontroll över vissa TIP-medlemmar särskilt i Istanbul och Ankara. Den andra viktiga vänstergruppen från början av 60-talet, *Yön*, upphörde att publiceras 1967, men dess kadrer började 1969 ge ut en annan tidskrift, som hette *Devrim* (Revolution). Den förvandlades till att bli de radikala officersgruppernas röst i armén utan att ha det inflytande bland marxistiska kretsar som *Yön* på sin tid hade.

Sedan upplevde TIP, medan man hade lidit av interna strider och med MDD-rörelsens ideologiska angrepp på frågan om ”revolutionär strategi”, en plötslig splittring inom den egna ledningen. När Tjeckoslovakien i augusti 1968 invaderades av sovjetiska trupper, blev delarna av vänstern, som var samlade kring TIP, särskilt allvarligt skakade. Detta var inte fallet med MDD-rörelsen. De senare välkomnade invasionen som en ”revolutionär intervention mot CIA-kontrollerade reformistiska tendenser”. I TIP fördömde partiordförande, Mehmet. Ali Aybar, öppet invasionen. Detta var den första och tydligaste oppositionen mot den officiella sovjetiska linjen i den turkiska vänsterns historia. En annan flygel inom partiet som skulle dominera och senare i oktober 1970 ta ledningen stödde invasionen och började ett kraftigt angrepp på ordförandens linje. På senare år blev gruppen kring Mehmet Ali Aybar en variant av eurokommunism med sina slagord ”leende socialism” och ”demokratisk socialism”. Den andra strömningen skulle hålla sig till en pro-Moskvalinje. Hädanefter blev dessa två strömningar inte längre några avgörande krafter i den socialistiska rörelsen.

MDDs första splittring skedde i början av 70-talet. En av grupperna, som dominerades av unga akademiker, kritiserade ungdomsrörelsens extremistiska praktik, vilken prisades av MDD, och anklagade MDD för att inte acceptera proletariats ledande roll. Denna grupp splittrades ur MDD, blev maoister under månaderna som följde och har fram till idag förblivit lojal till den kinesiska linjen.

Å andra sidan växte tendenser för väpnad kamp och gerillastrider sig starkare bland unga militanta kadrer. Denna inriktning kom att påskynda deras brytning med MDDs linje. Varken MDDs så kallade ortodoxi eller dess antiparlamentariska ståndpunkt betydde något längre. De unga militanterna började anse sig själva som de bästa marxist-leninisterna och de bästa kämparna. Dessutom blev dessa blivande ”gerillamän” för varje dag medvetna om att MDDs politiska beräkningar var beroende av att en radikal junta tog makten. Följaktligen var det inte på grund av sin uppriktiga tro på proletariats och på marxism-leninismen, som först av allt gjorde att de började ta avstånd från MDD och till slut splittrades ur rörelsen. En av de två huvudgrupperna, som fortsatte att bilda gerillaorganisationer, angav sina skillnader med MDD på ett relativt sofistikerat teoretiskt sätt. I en broschyr förklarade man att när det gällde frågor som begrepp om revolution, partibygge och proletariats hegemoni, stod man fullständigt i opposition till MDDs linje. Gruppen skulle några månader senare bilda THK (Turkiska

Tolkets Befrielseparti Front). Den andra gruppen, som skulle kalla sig THKO (Turkiska Folkets Befrielsearmé), förklarade sina skillnader genom att omedelbart starta gerillakrig och anse sig som en armé. Tre år efter denna utveckling gav MOD-rörelsen därför upphov till både ”maoistiska” och ”focoistiska” tendenser. Det är dessa tendenser, som skulle lämna sina spår på följande årtionde.

Medan den turkiska vänstern var i kris, hade massmobiliseringen i landet och särskilt arbetarrörelsen fått mer och mer av ett uppsving. Åren mellan 1968-71 var arbetarklassens militantaste period i nutida historia. Detta illustreras av de lagliga och ”vilda” strejker som 1968 ägde rum. Av de fyrtiotusen arbetare, som deltog i dessa, var 80 inblandade i illegala aktioner. Arbetarna, som var Påverkade av den växande studentrörelsen med dess universitetsockupationer, deltog und de här åren i flera fabrikssockupationer. 1970 markerade höjdpunkten för arbetarrörelsen. Medan 25 000 arbetare deltog i lagliga strejker, de flesta arbetare i stora fabriker, var 60 000 arbetare inblandade vilda strejker. Under samma år ockuperades mer än tio fabriker och al varliga sammanstötningar med polis ägde rum under dessa ockupationer. 1970 var också året för den största devalvering, som Turkiet hittills hade upplevt. Parallellt med arbetar- och studentmobiliseringarna övergick emellanåt de fattiga lantarbetarnas förbittring i jordbruksområden tillsammans med Dev-Genc agitation, i massiva protestaktioner. För första gången i Turkiets historia och 70-talet skulle inte få uppleva sådana aktioner deltog vissa sektorer av de fattiga bönderna, särskilt småbönderna sysselsatta med jordbruksproduktion för export, i mobiliseringarna. Samtidigt växte tjänstemannaorganisationerna sig starkare. Lärarna lyckades organisera en 100000 man stark generalstrejk. Organiseringen inom den militära strukturen ökade och intensifierades. Många komplotter ägde rum på det militära området och vänsterströmningar hade ett visst inflytande, särskilt i militärskolorna. Det turkiska samhället var i ett sådant jäsningstillstånd, så att det sommaren 1970 till och med blev ett strejkförsök gällande löner och villkor bland kravallpolisen:

I juni 1970 utbröt den största arbetaraktionen man hittills upplevt. I Istanbul och Izmit svarade mer än 150 000 arbetare på ett upprop från DISKs ledning, genom att lämna sina arbetsplatser och gå ut på gatorna för att protestera mot ett lagförslag, vars avsikt var att kasta ut DISK från den fackliga arenan. Storleken på aktionen tvingade även DISKs ledning att ta ett steg tillbaka. Medan de marscherande arbetarna var på gatorna i tiotusentals, gjorde DISKs ordförande uppmaningen ”Tillbaka till era arbetsplatser!”. Men det var redan för sent! Arbetarna kastade alla polis- och militärbarrikader åt sidan och fortsatte sin marsch. Dessa två dagar långa demonstrationer, under vilka tre arbetare och en polisman förlorade sina liv, stoppades bara av att undantagstillstånd deklarerades i Istanbul och Izmit. Detta följdes av arresteringen av DISKs ledning och hundratals arbetare och studenter.

Mot en gerillakamp

Det är intressant att notera att medan arbetar- och massrörelsen bredde ut sig, vände sig en betydelsefull sektor av unga socialister, som på alla sätt kan anses vara de bästa elementen i sin generation, till gerillakamp i organisationer med imponerande namn, men som i verkligheten hade löjligt svag materiell styrka. Jämfört med andra ödesdigra misslyckade erfarenheter av gerillakamp 4 olika länder, existerade inte i Turkiet de villkor som på ett sätt kunde ”legitimera” de unga militanta revolutionärernas inriktning på gerillakamp. Det fanns ingen stagnation i massmobiliseringen, ingen stark reformistiskfacklig kontroll över arbetarrörelsen och vänsterrörelsen satt inte fast i parlamentets begränsningar. I Turkiet i slutet av 60-talet och början av 70-talet bidrog följande till goda framtidsutsikter för ett ungt revolutionärt avantgarde: ett inflytelserikt reformistiskt kommunistparti existerade inte, svagheten hos

fackföreningsbyråkratin i DISK, arbetar- och massrörelsen, som bredde ut sig, och den reformistiska strömningens bankrutt. Dessa fördelaktiga omständigheter förkastades emellertid och den revolutionära ungdomen antog gerillakampen. Denna orientering åstadkom inte bara den här generationens stora nederlag utan satte sin djupa prägel på 70-talets yngre generation.

Följaktligen var orsakerna till gerillavågen 1970-71 inte ”klassiska” utan ”originella”. Denna originalitet härstammade från det faktum att 60-talets unga revolutionära generationer på ett slående sätt satt sin prägel på den revolutionära kampens viktigaste framsteg under senare år. Särskilt under perioden mellan 1968 och 1970 placerade Dev-Genc resultat på klasskampens olika områden och dess allvarliga bidrag till den turkiska vänsterns teoretiska diskussioner, dess unga militanter i vänsterrörelsens främsta led. Under den här perioden försåg dessa erfarenheter dem med en snabb politisk skolning och en viss mogenhetsnivå. Avsaknaden av verklig ledning från den äldre generationen på teoretiska, politiska och organisatoriska nivåer ledde till att dessa unga revolutionärer Oundvikligen såg sig själva som den socialistiska rörelsens enda sanna avantgarde. De blev oerhört självsäkra.

Det var i den bemärkelsen av att vara avantgardet, från teoretisk kamp till praktiska strider, som på ett betydelsefullt sätt påverkade Dev-Genc kadrer till att i slutet 1970 med sina otillräckliga krafter föra fram gerillakampen. Det var också inte förvånande att kadrer, som helt saknade erfarenhet av politiskorganisation, i en period av den sortens omvälvning, skulle välja en så skarpt skuren, osammansatt och också romantisk kampform. Vi ska också påpeka effekten av den politiska rörelsens ideologiska ram inom vilken dessa unga revolutionära kadrer erhållit sin politiska skolning. Som vi har nämnt, satte MDD-rörelsen i grund och botten allt sitt hopp på social förändring till krafter utanför arbetarklassen. Från början till slut arbetade MDD som en grupp människor kring två tidskrifter med avsikt att bli inflytelserika i intellektuella studentkretsar. Man brydde sig inte om arbetarklassens organisationer eller kamp. Det skulle därför ha varit omöjligt för de unga generationerna, som kom från den här traditionen, att snabbt ha vänt sig till arbetarklassen och skapat lämpliga former för organisation och kamp. Det är förståeligt att till och med arbetarnas uppror den 15-16 juni inte tillräckligt påverkade unga kadrer till att ta arbetarklassens politiska väg. Det kan ha påskyndat deras brytning med ODD, men ”revolutionärismen”, som de ersatte MDDs svanskaraktär med, var inte arbetarklassens utan rebellgerillans.

Trots att det hade stor genomslagskraft på den turkiska revolution rörelsen i allmänhet, var gerillaupproret 1971-72 i ganska liten skal Dess kaderkärna, överväldigande del studenter, var knappast flera än några hundra. Upproret fortsatte inte mer än arton månader (september 1970 till mars 1972). Hela gerillavågen kan sammanfattas i: fem till tio bankrån, där man lade beslag på små summor, kidnappningen av en affärsman, fordran av lösen för ett barn, kidnappningarna av och mord på den israeliska ambassadens förste konsul och tre brittiska experter och några månader av gerillaaktioner på landsbygden utförda av en grupp på 25-30 personer. Dessa slutade med de första väpnade sammandrabbningarna med gendarmer. Icke dess mindre, trots sin ringa omfattning, accepterades gerillaperioden av senare generationer som klimax i klasskampen i Turkiets moderna historia och vann stor sympati. Detta romantiska uppror av unga revolutionära militanter lämnade ett djupt intryck på de efterföljande generationerna och skulle följaktligen ha ett betydelsefullt inflytande på 70-talet i ett land, som fram till dess inte hade upplevt något krig under nästan femtio år, som bara erfarit ”fredlig” klasskamp under de föregående fem till tio åren, som inte bevittnat politiska nord och som till och med saknade en stark opolitisk underjordisk värld.

Kuppen den 12 mars 1971 och den turkiska vänsterns förändring

Det förtryck, som den militära interventionen den 12 mars 1971 förde med sig, skulle bli en vändpunkt för den turkiska vänstern. De relativt legala förhållandena mellan 1961 och 1971 slutade mycket abrupt. Massorganisationernas aktiviteter avstannade, politiska vänsterorganisationer förbjöds, massarresteringar, militanter jagades, razzior, förföljelse – nästan alla unga revolutionära kadrer var tvingade att möta denna verklighet för första gången. Efter att gerillaaktiviteterna kuvats var gerillarörelsen under de följande åren tyst med undantag för några få mindre motståndsaktioner i självförsvar. Alla vänsteraktivister, från TIPs ledning till grundarna av Yön från MDD-ledare till gerillaupprorets militanter och den nyligen uppstådda radikala kurdiska rörelsens avantgarde, var bakom galler fram till amnestin 1974.

Förtrycket, som de unga gerillaorienterade militanterna upplevde, åstadkom på 70-talet en ny revolutionär medvetenhet. Först och främst gjorde kuppen den 12 mars och efterverkningarna av denna slut på illusionerna om kemalismen. Det som hade hänt i armén och som under nästan hela det föregående årtiondet hade presenterats som en revolutionär kraft av både Yön och MDD, blev en fruktansvärd besvikelse för några och bidrog till en viktig politisk läxa för andra. Under månaderna, som föregick den 12 mars 1971, var de politiska aktiviteterna i de väpnade styrkorna med förberedelser av olika komplotter och juntor på kokpunkten.

Med undantag av TIP hade nästan hela den turkiska vänstern, i skiftande grad, positiva förväntningar på komplotterna. Några krafter inom vänstern samarbetade även med den. De, som förberedde eller var invecklade i gerillastrider, var inget undantag. Deras inställning var naturligtvis helt annorlunda än Yöns eller MDDs, på det sättet att de inte såg denna utveckling som avgörande för sitt gerillakrig. Det måste dock medges att de också, under inflytande av sitt ”MDD-istiska” förflutna, hyste en del positiva förväntningar på dessa så kallade ”revolutionära kemalistiska” kadrer.

När 12 mars generalerna (av vilka de flesta kunde anses som sanna kemalister) tvingade Demirel att avgå, applåderades de av nästan hela vänstern, vars förväntningar nådde klimax. Inom kort började samma generaler ett angrepp på vänstern och även på de unga arméofficerarna. Medan angreppet på vänstern innebar förbud för vänsterpolitiska partiaktiviteter, suspendering av fackföreningsliv och blodiga operationer mot gerillan, bestod angreppet på oliktankande officerare av massiva avskedanden och arresteringar. Detta var så allvarligt att de väpnade styrkorna i vilka radikala idéer på 60-talet vunnit allmänt stöd inte upplevde on sådan politisering i sira egna led under 70-talets krisår.

Utvecklingen, som skedde inom några få månader, bevisade inte bara att kemalismen inte innehöll något revolutionärt program, utan visade också statskuppmetoderna oförenlighet med revolutionära mål. Myten om kemalismens revolutionära potential och dess ”skikt av militära och civila intellektuella” begravdes av de socialistiska kadrererna.

Samma period upplevde också ett ”uppvaknande” ur gerillaromantiken, som under senare år hade hypnotiserat unga militanter. Gerillaaktiviteternas militära och politiska misslyckande under 1971-72, som omfattade förlusten av några av denna generations bästa kadrer, kunde inte döljas. Hädanefter var ingen av dessa tidigare gerillamän inblandade i denna form av kamp, trots att en överväldigande majoritet förblev politiskt aktiv. Det var dock ett underligt uppvaknande. Gerillaupproret hade, trots sitt nederlag, stor prestige bland unga revolutionärer och vann en del sympati från massorna. De före detta gerillaledarna föredrog därför förmodligen att använda de legendariska minnena från den här tiden hellre än att göra en uppriktig och öppen kritik av gerillaerfarenheterna.

Trots att denna cyniska användning av det förflutna blev större efter 1974, blev en ståndpunkt klar för dessa kadrer, när de satt i fängelse. Gerillakadren kunde inte så lätt göra anspråk på att vara arbetarklasssocialister efter sina ”partiers”, ”fronters” och ”arméers” vilka hade bestått av universitetsstuderandenederlag, sina ”beväpnade propagandaaktioner” i städerna och landsbygdsgerrillans aktiviteter i bergen och dessutom efter sina teoretiska arbeten om ”folkkrig”, ”gerillakamp” och ”bonderevolution”. De kunde inte förklara sitt nederlag som bara beroende på fiendens styrka, på otillräcklig förberedelse eller på några taktiska fel. Det måste tillstås att under den repressiva perioden, och kanske särskilt på grund av effekterna av fängelsevillkoren, erkände unga revolutionära kadrer på ett eller annat sätt öppet dessa negativa ståndpunkter.

Dessa positivt klingande förändringar ledde dock inte till sådana konstruktiva förbättringar, som de kanske borde ha gjort. Trots att 60-talets generation blev medveten om sina viktigaste svagheter under den här perioden, lyckades de inte att agera på ett mera politiskt och teoretiskt moget sätt under den följande. Varken rörelsens teoretiska ackumulation eller de praktiska erfarenheterna i allmänhet visade sig vara tillräckliga för en sådan utveckling. När de revolutionära kadren mötte det nya upproret i perioden efter 1974, överlät uppriktiga bekännelser om den turkiska vänsterns grundläggande svagheter snabbt sin plats till de nya inriktningarnas nitiska så kallade ortodoxi dvs maoism, promoskva-kommunism eller ”hjältmodiga” minnen från nylig gerillaäventyrlighet. Denna hastiga omformning av den turkiska vänstern resulterade i att 60-talets kemalistiska illusioner ersattes med RPP-liberalism som inte bara påverkade socialistiska kadrer utan också massorna i miljontals. I stället för 60-talsgenerationens romantiska gerillaäventyrlighet kom samtidigt den enfaldiga beväpnade kampens hopplöshet på 70-talet. Denna tillämpades av tusentals unga militanter. Drömmar om ”bonderevolution” i den skala som förekom på 60-talet, fanns inte längre. De revolutionära kadren skulle i stället göra allvarliga politiska och ideologiska eftergifter för fackföreningsbyråkratin. I Förvirringen av sin arbetarklassinriktning presenterade vänstern fackföreningsbyråkratin som arbetarklassens ”hjältar” och hjälpte på så vis till att deras framsteg skadade arbetarmobiliseringarna.

Undantagstillståndet hävdades 1973 och armén ”återvände till förläggningarna”. RPP framträdde i valen samma år som landets största parti. Återuppvaknandet i arbetarrörelsen och i studentrörelsen skedde följande år. Efter att nu ha axlat det fulla ansvaret under det nya årtiondet, var 60-talets kadrer tvungna att hitta lösningar, som inte krävde betydande extra bemödanden, och följaktligen började 70-talets tre viktiga tendenser att uppstå maoister, prosovjeter och den oberoende vänstern.

1974 och dess efterverkningar: nya uppror och nya inriktningar

1974 var året för övergång från 12 mars förtrycket till 70-talets revolutionära uppror. Under koalitionsregeringen, i vilken det socialdemokratiska RPP och det islamiska fundamentalistiska NSP (Partiet för Nationell Räddning) ingick, upplevde man 1974 en partiell amnesti, som släppte majoriteten av de politiska fångarna. Dessutom bildades TSİP (Turkiska Socialistiska Arbetarpartiet) som det Första lagliga partiet under den här perioden. Man upplevde också ett återuppvaknande av vänstertidskrifter och en snabb utveckling av fackliga aktiviteter. Den första chocken lät inte vänta på sig. Sommaren 1974 invaderade Turkiet en tredjedel av Cypern. Invasionen följdes omedelbart av att undantagstillstånd deklarerades och att strejker förbjöds. Invasioner orsakade också en gigantisk våg av chauvinism, som omfattade hela samhället från topp till tå. Vågen var så stark att alla fackföreningar, med DISK inräknad, och yrkesförbund tillsammans med arbetsgivarorganisationerna inte bara godkände invasionen utan startade kampanjer för att på alla sätt stödja den. Konsekvent opposition mot

invasionen var sällsynt inom socialiströrelsen..

Efter Cyperninvasionen kollapsade RPP-NSP-koalitionen, när RPPs manövrer för nyval misslyckades. Därefter gick Turkiet in i en period av parlamentarisk kris, som på senare år skulle åtföljas av en allvarlig ekonomisk och social kris fram till den 12 september 1980. 1 maj bildades den Nationella frontregeringen med stort deltagande av fascistpartiet. Bildandet följdes av en hastig utveckling av fascistisk terror och ett snabbt stigande antal fascistiska beväpnade gäng. Under dessa svåra villkor började den socialistiska rörelsen och arbetarrörelsen en uppgång som kulminerade 1977.

Under denna nya period började arbetarrörelsen uppleva ett uppvaknande i *nationell* skala, som på 60-talet endast hade skett i vissa industricentra. Detta beredde vägen för DISK att organisera sig i Anatolien och bland kommunalarbetare i olika större och mindre städer och även bland textil- och metallarbetare i vissa områden. Man hade inte samma framgång i några av de nybyggda stora industricentra i Anatolien. 1 till exempel kolgruvorna i nordväst, där hundratusentals arbetare är anställda och där tidvis stora arbetarmobiliseringar ägt rum, lyckades DISK inte rekrytera någon. I två olika fall, i Seydisehirs fabrik för aluminiumproduktion och i Iskenderums stålkomplex med tiotusentals anställda arbetare, upplevde DISK, som i början hade haft vissa framgångar, ett fruktansvärt bakslag efter attackerna från fascistiska gäng. Den viktigaste orsaken till dessa misslyckanden var svagheten hos de lokala vänsterkadreerna i de här distrikten. Kadreerna var alltför oerfarna för att genomföra den enorma uppgiften att organisera arbetarna mitt under den fascistiska aggressionen.

Icke desto mindre var DISK på väg att bli en stark arbetarorganisation med hundratusentals arbetare. Under de första åren efter 1974 var inriktningen på DISK orsaken till åtskilliga vilda strejker. Siffrorna för arbetarmobiliseringarna talar för sig själva. Trots undantagstillstånd och ett flertal olika strejkförbud, var till exempel siffran 1974 för strejkande arbetare mer än åttio tusen. Nästa år passerade siffrorna hundra tusen och det fanns också en uppgång i antalet vilda strejker. Samma år var mini-generalstrejken med 60 000 TURK-IŞ arbetare i Izmir en antydning om effekterna av den nyligen skedda Utvecklingen på TURK-IŞ. Trots det faktum att en ny socialdemokratisk rörelse uppstod inom TURK-IŞ, blev man emellertid aldrig centrum för arbetarklassens mobiliseringar. Denna roll spelades av DISK med sina trehundra tusen medlemmar från 1968 till den 12 september 1980.

1976 ägde mer än 200 officiella och vilda strejker rum samt en generalstrejk med mer än hundra tusen DISK-arbetare mot bildandet av de statliga säkerhetsdomstolarna. Första maj firades i Istanbul för första gången på femtio år av hundratusentals arbetare, som trotsade ett officiellt förbud. Följande år gjorde säkerhetstjänsten en skicklig provokation genom att utnyttja en fejd mellan vänstergrupper (huvudsakligen mellan maoistiska och pro-sovjetiska grupper) och förvandlade Första maj-demonstrationer med över en halv miljon deltagare till ett kaos och lämnade kvar trettiosju döda. Också 1977 ägde val rum i vilka RPP, som efter att under 70-talet helt ha antagit "socialdemokratin" under ledning av Bülent Ecevit, allmänt ansågs representanten för alla progressiva krafter. Arbetare var i stor majoritet på RPP-möten i de stora städerna. Jordskredssegern rör RPP i stora industricentra bevisade att arbetarnas illusioner om RPP var starka än någonsin vid den här tidpunkten.

Tillsammans med arbetarmobiliseringarna nådde den sociala och politiska mobiliseringen överallt i samhället 1977 sin höjdpunkt. Studentungdomen förde, eftersom de var intensivt aktiva på den politiska arenan, en enorm kamp mot fascistiska militanter. Statstjänstemän, vars rätt att bilda fackföreningar togs bort, bildade flera massorganisationer med hundratusentals medlemmar. Lärare hade vid den här t punkten en av de största och aktivaste

massorganisationerna i landet. Tekniker som ingenjörer och arkitekter bildade massorganisationer, hade ett betydelsefullt inflytande på socialt och politiskt liv.

I tillägg till dessa upplevde 70-talet bildandet av den intressantaste massorganisationen av alla i Turkiet: Polisens Solidaritetsförbund med fyrtio grenar och femton tusen medlemmar och som förklarade sig vara en av de demokratiska massorganisationerna. Förbundets sista kongress hölls innan RPP-regeringen stängde förbundet och hade deltagare från flera progressiva organisationer och socialistiska partier, som höll tal till kongressen som hade blivit tradition på alla demokratiska organisationers kongresser!

För att summera, när Turkiet upplevde en ny RPP-regering 1978, var omkring en miljon arbetare, statstjänstemän, grovarbetare och studenter organiserade i massorganisationer, vilka var under olika socialistiska grupper, partiers och strömningars kontroll. Medlemmar och sympatisörer till dessa grupper kunde räknas i hundratusentals. Vi kan nu nämna något om den turkiska vänsterrörelsens huvudströmningar under detta årtionde.

TKPs uppgång

TKP (Turkiska Kommunistpartiet), som före 1960 var en liten isolerad politisk organisation och under 60-talet en "utrikesbyrå" utan något stöd inne i Turkiet, blev på 70-talet inom några få år en av mest kraftfulla vänsterströmningarna i landet. TKP hade en enorm ungdomsorganisation, den första kvinnoorganisationen som någonsin bildats, stort inflytande eller till och med under en tid dominans över DISK och olika andra massorganisationer och en press, som omfattade en dagstidning och som utbredd lästes. Ett av 70-talets mest slående fenomen var det raketartade inflytande som strömningen hade. Denna åtnjöt entusiastiskt stöd från vissa delar av universitetsungdomen, från småborgerliga intellektuella och från DISK-byråkratin. En orsak till den nya utvecklingen har redan pekats ut: dess funktion som en färdiggjord lösning för kadrer, som redan i början av den här perioden var desperat behov av en ny orientering. Trots att TKPs utrikesbyrås kadrer inte åtnjöt någon respekt av de unga revolutionära generationerna eller hade deras förtroende, hade de tillräcklig dragningskraft som "Världskommunistpartiernas systerparti" vid en tidpunkt, när huvudstyrkan av den turkiska vänstern vände sig till den internationella arbetarrörelsens två strömningar. Å andra sidan stimulerade det ökande inflytandet från reformistiska illusioner, som var parallellt med RPPs inflytande, de småborgerliga vänsterintellektuella att orientera sig mot TKP.

När det gäller TKPs dominans av DISK så härstammade den från känslan bland fackföreningsbyråkraterna av att vara tvingade att göra ett val mellan de olika vänsterströmningarna. Den ökande politiseringen av arbetarna tvingade fackföreningsbyråkratin att ge upp sin slagställning som domare, vilket hade varit den bekvämaste garantin för dess makt, när inflytandet från vänstergrupper var minimalt. I varje ansluten fackförening, i varje bransch och nästan i varje fabriksanläggning kunde organiseringsaktiviteter och arbetare militanta i olika socialistiska grupper ses. Under dessa förhållanden stod fackföreningsbyråkratin inför nödvändigheten att anta en klar position, eftersom politiseringen bland DISK-medlemmar var ganska stark och positiv å ena sidan, å andra sidan tenderade maktkampen mellan dessa grupper att bli ganska hård. Fackföreningsbyråkratin lutade naturligtvis åt TKP, som hade viktiga internationella relationer på varje område (den internationella fackföreningsrörelsen inkluderad), potentialen för snabb utveckling, ett reformistiskt politiskt program och slagord, som inte var för störande. På ett sätt var detta en repetition av aktiviteterna av de fackföreningsmän, som hade bildat TIP i början av 60-talet. Andra gången vågade fackföreningsmännen (till och med några av de samma personligheterna) ta ännu ett politiskt steg framåt,

vilket emellertid inte visade sig vara mera framgångsrikt eller fruktbart än det första.

Det var under perioden, då TKP hade sitt största inflytande över DISK, som den militanta fackföreningsrörelsen led av allvarliga organisatoriska problem. I nästan tre år var DISK scenen för utrensningar genom varierande opolitiska manövrar från våld till byråkratiska knep, från allianser med ledarna till bildandet av rivaliserande fackföreningar inom några branscher. Den turkiska vänsterns antidemokratiska tradition på ett område som fackföreningsrörelsen, där inte bara politiska intressen utan också extraordinära materiella intressen var satta på spel, skulle ta de mest extrema och vidriga former. Med undantag för RPP och TKP var alla strömningar inom den turkiska vänstern föremål för dessa utrensningar. 1978, när alliansen mellan RPPs fackliga vänsterflygel och andra vänstergrupper avslutade TKPs dominans, var detta inte slutet på den anti-demokratiska praktik, som kvävde DISK och förorsakade stor demoralisering bland arbetarna. Dessutom skulle den här gången samma metoder användas på själva TKP.

Under 70-talet påverkade TKP tillsammans med andra mindre inflytelserika pro-sovjetiska strömningar som TIP och TSIP den politiska utvecklingen under årtiondet genom sin antidemokratiska tradition och praktik och klassiska reformistiska politik.

Maoisterna och Enver Hoxhas anhängare på 70-talet

Den andra huvudströmningen inom 70-talets turkiska vänster var de som valde maoistflygelns ideologiska dominans inom den världskommunistiska rörelsen. Medan Aydinlik, som splittrades ur MDD och omedelbart 1970 blev maoistiskt, fortsatte sina aktiviteter långsamt men säkert med ett parti, TIKP (Turkiska Arbetar- och Bondepartiet) som hade en veckotidning, dock inte massivt spridd, och sedan en dagstidning, upplevde man som följderna av 1974 utvecklingen av olika maoistiska och senare proalbanska grupper.

Dessa nya maoistiska tendenser hade huvudsakligen sitt ursprung i gerillarörelsen. När de här strängt antireformistiska, extremt sekteristiska kadre såg på världen utanför för att hitta ett "internationellt revolutionärt bålverk" att grunda sin nya teoretiska linje på verkade det för dem som om den sovjetiska linjen, med dess gammaldags reformism och dess hållning av fredlig samexistens, var ett uppseendväckande exempel på "revisionism". Kinas så kallade revolutionära personlighet, trots uppmjukningsprocessen, tilltalade de flesta kadre. Också på grund av genomslagskraften i målen i deras nyligen förflutna "bonderevolution", kunde de lätt träffa en uppgörelse med den maoistiska ideologin. Dessutom möjliggjorde den maoistiska teorin om "folkkrig" för dem att göra en försiktig kritik av sina nyligen skedda gerillaaktiviteter utan att förlora möjligheten att utnyttja deras prestige.

Dessa grupper, som hade namn som "Halkin-Kurtuluşu", "Halkin Birliği" och "Halkin Yolu" (Folkets Befrielse, Folkets Enhet och Folkets Väg), fick på kort tid en massiv karaktär. Den totala spridningen av deras veckotidningar var över hundra tusen exemplar vilket ger en antydning om deras allmänna stöd.

De hade stort inflytande bland universitetsungdom, hos vissa sektorer av unga (studenter, arbetslösa och icke-proletära arbetare), hos kåkstädernas invånare i de stora städerna och också i några jordbruksområden. Dessa rörelsers inflytande bland industriproletariatet var alltid oerhört svagt.

Dessa organisationer förvandlade sig i slutet av 70-talet till anhängare av den albanska statens politiska linje. Från början hade dessa kadre vissa problem att smälta Folkrepubliken Kinas utrikespolitik och "teorin om tredje världen" på vilken den baserades. När det albanska

Arbetarpartiet på sin sjunde kongress i november 1976 först kritiserade denna teori, gjorde dessa rörelser likadant genom att inte direkt rikta sin kritik mot Mao. Efter att Enver Hoxha antog en klar ståndpunkt mot den kinesiska politiken 1978, blev huvudstyrkan av dessa rörelser på några få månader kanske den näst största rörelsen i världen efter ALP som följde Enver Hoxha.

Det måste noteras att det fanns en annan maoistisk rörelse, som hade existerat sedan 1970 och som envist följde den väpnade kampens väg och som under 70-talet antog en massiv karaktär på samma klassbas som de andra. TKP-ML-TIKKO (Turkiet Kommunistparti-Marxist-Leninistiskt Turkiets Arbetares och Bönders Befrielsearmé) hade från början förkastat "teorin om tredje världen" och vidhöll på ett sätt den klassiska maoistiska linjen från slutet av 60-talet.

Den oberoende vänstern

Den tredje största grupperingen inom den turkiska vänstern på 70-talet var organisationer, som kunde klassificeras som "oberoende". Dessa tendenser, som hade ledare med ursprung i gerillarörelsen, inplantade sig först bland universitetsungdom och unga småborgerliga intellektuella. Under en kort period vann de en massiv karaktär i de stora städerna och i de efterblivna regionerna i Anatolien. Denna "oberoende vänster" består av tre huvudtendenser. Den som måste nämnas först ära Dev-Yol (Revolutionär Väg) som gjorde anspråk på hela arvet efter gerillarörelsen i början av 70-talet och presenterade sig själva som en fortsättning på THKP-C den berömda gerillaorganisationen under den perioden. Styrkan i legenden om gerillarörelsen var ganska effektiv i att sätta sin prägel på inriktningen hos den nya generationen av unga revolutionära studenter.

Tillsammans med dess prestige, var minnena om gerillarörelsens nederlag dock fortfarande mycket levande. Detta var särskilt sant när det gäller ledarkadrerna. Av den anledningen vidhöll huvudstyrkan av de "sanna efterföljarna" under lång tid att villkoren för gerillakamp inte var tillräckligt mogna. Som ett resultat upplevde Dev-Yol en tidig splittring, som gav upphov till Dev-Solströmningen (Revolutionär Vänster), som genast började sin "väpnade propaganda". Det var efter denna splittring som Dev-Yol snabbt fick en massiv karaktär. De bildade gräsrotsorganisationer i många större och mindre städer i Anatolien, i storstädernas kåkstäder och bland universitetsstudenter. Spridningen av deras tidning (två gånger i veckan) nådde hundratusen.

Trots sin storlek förblev denna strömning en småborgerlig ungdomsrörelse avlägsen arbetarklassen. Trots att Dev-Yol hade en viktig funktion i det väpnade motståndet mot fascisterna på grund av sin militanta och massiva karaktär fram till kuppen den 12 september, ledde inte denna form av kamp som var daglig och saknade all form av centralt ledarskap till att dess kadrer mognade politiskt. När det gäller teori var denna rörelse oförmögen att vinna några framsteg. Under det starka inflytandet av teorin om den väpnade kampen från den förflutna gerillarörelsen, gick man inte längre än till att göra några mindre revideringar av denna illusoriska teori.

Om Dev-Yol befann sig i mitten, så var de andra organisationerna i varsin motsatt ände. Kurtuluş (Befrielse), som hade en ledning med tradition från gerillarörelsen, riktade allvarlig kritik mot sitt gerillaförflutna. Under det att de strängt opponerade sig mot maoistiska och pro-moskva-strömningar, strävade de efter att etablera en mera "ortodox" marxistisk teoretisk grund genom att studera Lenin genom särskilt Stalin. Denna strömning skilde sig från den övriga gerillatraditionen genom det faktum att de tog teori allvarligt. Det fanns ingen motsva-

rande skillnad emellertid i dess anhängares sociala grundval. De förblev en mindre strömning än Dev-Yol på grund av sitt kritiska närmande till gerillarörelsen och sin relativt högre teoretiska nivå.

Vid den andra änden av spektrat av den oberoende vänstern fanns gerillarörelsens ”efterföljare” i ordets rätta bemärkelse. Dessa kadrer, nästan alla universitetsstudenter, började sina ”väpnade propaganda” aktioner i mitten av 70-talet. Konstigt nog deltog emellertid dessa ”väpnade propaganda” organisationer inte mycket i det aktiva motståndet mot fascisterna, vilket då var den mest pressande och vitala uppgiften. Den stränga strukturen hos deras illegala organisationer tillät dem inte att delta i en kamp som sådan. De lutade snarare åt mord på ledare för fasciströrelsen, på USAs militära officerare, på polischefer och liknande.

Dessa grupper hade slående namn, som den ovan nämnda DevSol, THKP-C (Turkiska Folkets Befrielseparti och Front), MLSPB (Marxist-Leninistiska Beväpnade Propagandatrupp) och HDO (Folkets Revolutionära Avantgarde). Trots sina rikliga och några av dem verkligt spektakulära aktioner, vann de inga politiska poäng och lyckades inte växa sig starkare under den här perioden. De blev anklagade både från höger och från vänster för att vara ansvariga för ”anarki”...

Jag borde understryka att jag bara har pekat ut huvudorganisationerna och tendenserna inom den turkiska vänstern. Det existerade tiotals både legala och illegala organisationer, grupper, tidningar och tidningscirkular. Likväl kan alla av dem, över fyrtio stycken, anses befinna sig inom dessa huvudinriktningar.

Den kurdiska vänstern

Det fanns ett annat fenomen inom vänstern på 70-talet som man särskilt måste ta hänsyn till den kurdiska revolutionära rörelsen. De beväpnade upproren gjorda av kurdiska befrielse-rörelsen i den turkiska republiken under 20 och 30-talen det sista år 1937 och massakrerna som följde, inledde en lång period av tystnad. Naturligtvis fanns det före 1960 arresteringar, förföljelser, fängslanden och exil för ”kurdiska separatister” precis som de berömda ”kommunistiska arresteringarna”. Dessa motsvarade dock inte ett återupplivande av den kurdiska vänstern eller av den kurdiska befrielse-rörelsen. På 60-talet kändes emellertid utvecklingen i Turkiet också i turkiska Kurdistan (eller norra Kurdistan). Den första indikationen på detta var ett relativt allvarligt stöd till TIP i dessa delar av Turkiet. Under samma period var en serie av ”Östernmöten” eller ”Demonstrationer för öst”, vilka lyfte fram problemen om underutvecklingen och vilka hölls i de viktigaste städerna i norra Kurdistan, ett tecken på att uppvaknandet höll på att ta en massiv karaktär. I slutet av 60-talet upplevde man de första försöken av unga kurdiska revolutionärer att organisera sig. (De var studenter i Ankara och i Istanbul på den tiden.) De bildade ”Förbunden för Revolutionär Östkultur”, vilka blev samlingsplatser för kurdiska militanter. En kort tid senare, efter kuppen den 12 mars, attackerade och förtryckte undantagstillståndsmyndigheterna både dessa kurdiska militanter i de stora städerna och det politiska avantgardet i norra Kurdistan.

Under det starka inflytandet av kemalistisk nationalism närmade sig den turkiska vänstern under 60-talet det kurdiska problemet med nationalistiska fördomar. Den enda strömningen med en relativt positiv ståndpunkt när det gäller det här problemet var TIP. Av den anledningen förblev ett ansevärt antal kurdiska militanter detta partis medlemmar under lång tid. Sedan drog det tidiga 70-talets gerillarörelse, i kraft av sin oberoende karaktär och sitt upproriska väsen, många kurdiska militanter in i sina led. Dessa militanters önskan och tendens att organisera sig i sina egna oberoende organisationer var emellertid inne i en

förstärkningsprocess. Under nästa årtionde ledde frukterna av denna process till uppkomsten av olika kurdiska revolutionära organisationer.

Det som hände i norra Kurdistan under 70-talet och som stod i kontrast till det övriga Turkiet, där arbetarrörelsen reste sig och började gå upp i den socialistiska rörelsen, var den snabba politiseringen av studenter, intellektuella från medelklassen och av bondemassorna på grundval av nationell medvetenhet. Många av de revolutionära kurdiska organisationerna, som hade uppstått, blev massiva på ganska kort tid.

På ett sätt var norra Kurdistan på 70-talet likt 60-talet i Turkiet. Allt rörande vänsterpolitik var alldeles nytt för de kurdiska massorna och också för unga kurdiska revolutionära militanter. Trots frånvaron av någon tradition bland de föregående generationerna, hälsades marxistiska idéer med stor entusiasm. Nästan alla politiska grupperingar ansåg sig som marxister. En annan viktig skillnad mellan den kurdiska och den turkiska vänstern var det faktum att i norra Kurdistan kunde man inte observera de tre huvudtendenserna, som karaktäriserade den turkiska vänstern pro-sovjetisk, maoistisk och oberoende vänster. De vänstergrupper, som kunde anses som "oberoende" var en liten minoritet. När det gäller maoisterna var de ojämförligt svagare än de turkiska maoisterna. Inflytandet av sovjetkommunismen var emellertid starkt och nästan alla organisationer ansåg Sovjetunionen som ledare för den världssocialistiska rörelsen. Denna starka tendens för sovjetisk kommunism fanns, och finns, kanske på grund av de levande minnen från de gångna kurdiska upprorens nederlag mot den turkiska staten och tron på att Sovjetunionen kunde vara den avgörande faktorn i deras slutliga process.

Efter att ha upplevt en snabb tillväxt i slutet av 70-talet kom den kurdiska vänstern in i en allvarlig kris. Alla vänstergrupper kunde inte, trots att de åtnjöt ett vitt utbredd stöd, motsvara de aktuella händelsernas teoretiska, politiska och organisatoriska krav. Deras entusiastiska antagande av marxismen kunde inte genast övervinna den kulturella efterblivenheten, bristen på teoretiska traditioner och arbetarrörelsens svaghet som förvärrade den kurdiska revolutionära rörelsens problem. Å andra sidan var inte den turkiska vänstern i stånd att leda den kurdiska revolutionära rörelsen i dessa svåra tider på grund av sina egna problem alltmer växande kriser och demoralisering. Integrerat i dessa problem drev de allvarliga angreppen från statsapparaten och från fascistiska krafter på kurderna och fejder mellan vänstergrupper, som ibland ledde till blodsutgjutelse, den kurdiska vänstern som helhet in i en återvändsgränd, eller snarare en degeneration, ända fram till den 12 september 1980.

Mot den 12 september 1980

Elva parlamentsledamöters avfall från JP hjälpte bildandet av en RPP-regering. Detta var en av de sista tillfälliga lösningarna på de politiska kriserna som hade skjutit fart sedan 1974. RPP-regeringen bildades vid en tidpunkt då arbetarmobiliseringen var på topp. Massorganisationerna var i sin mest aktiva och kraftfulla period och den fascistiska rörelsen var också på offensiv. Med sitt utopiska demagogiska program och sina slagord om "demokrati", "fred" och "social rättvisa" hade RPP varit "folkets hopp" sedan perioden av förtryck i början av 70-talet. Nu satt det här partiet vid makten vid en tidpunkt med allvarliga ekonomiska kriser och med politisk och social polarisering. Under dessa omständigheter förväntade sig massorna lösningar på två viktiga dagsproblem: för det första en vändning i sin ökande fattigdom och för det andra ett stopp på den fascistiska terrorn. RPP misslyckades inte oväntat att tillhandahålla ett svar på dessa problem. Den kontinuerliga nedgången i levnadsstandard ägde rum under RPPs regering, som tillämpade ordinationer från IMF. När det gäller fascistisk

terror är det tillräckligt bevismaterial att bara erinra sig att Kahraman-Maraş fascistiska massaker, som krävde mer än hund liv, skedde under samma period. Allt detta motsvarar en extraordinär stagnation i massornas mobilisering. På grund av sitt ödesdigra för troende för och sina förväntningar på RPP var nu massorna inte angelägna om att gå in i kamp. 1978 var till exempel antalet arbetare inblandade i officiella strejker bara tio tusen. Detta var lägre än siffrorna från perioden före 1968. Minskningen av antalet vilda strejker var ännu mera drastisk.

Det var inte överraskande att RPP-regeringens inkompetens och misslyckande inte betydde att massorna vände sig till den socialistiska rörelsen. Raka motsatsen skedde och massornas besvikelse över RPP drev dem till demoralisering och avpolitisering. Frånsett siffrorna för strejker och strejkande och andra tecken på massmobilisering, fanns det också ytterligare viktiga utvecklingar, som visade djupet av den demoralisering. För det första avstannade den oavbrutna ökningen av antalet medlemmar i DISK sedan dess grundande och gav efter för en gång. Många mellanfackliga konflikter ledde till seger för oberoende fackföreningar. Kopplat till detta fanns massornas minskande stöd för den socialistiska rörelsen. Genom att inte rösta i lokalvalen i december 1979 visade arbetarmassorna, som hade stött RPP i valet två och ett halvt år tidigare, på ett förkrossande sätt sin reaktion på RPP-regeringspolitik. Det mest slående exemplet var i Istanbul. I detta arbetarklassens hjärta sjönk OPP-rösterna med nästan 50%. De socialistiska tendenserna som kvarstod kunde bara vinna 3% i hela landet. Detta var inte mera än antalet första maj demonstranter som var organiserade och ledda av socialister för bara några få år sedan...

Dessa förhållanden förorsakade allvarliga kriser i de socialistiska grupperingarna. I slutet av 70-talet upplevde den turkiska vänstern sina allvarligaste splittringar och interna kriser. Dessa interna strider, som varken förde med sig teoretisk utveckling eller andra inriktningar, förorsakade bara mer demoralisering bland revolutionära kadrer.

När en ny MC (Nationalistisk Front)-regering bildades under ledning av JP och det fascistiska NAP (Nationella Aktionspartiet) verkade det bli ett återupplivande i arbetarnas mobilisering. Vilda strejker ägde rum i vilka tiotusentals arbetare var inblandade och där några resulterade i stora sammanstötningar med polisen, men detta var endast tillfälligt och mattades av på kort tid. Som bekant förorsakade de berömda "24 januari åtgärderna", som tillkännagavs av regeringen 1980, en plötslig och dramatisk minskning av massornas levnadsstandard, men även detta återupplivande var obefintligt. Under de följande månaderna tenderade arbetarlassen att använda sin lagliga strejkrätt. Svaret blev regeringens "lagliga" upphävande av strejker.

Strax före kuppen den 12 september var femtio tusen arbetare, majoriteten i DISK, i strejk. Dessa strejker saknade fullständigt moral och disciplin. Inte bara cheferna utan också fackföreningsmännen väntade på att arbetarnas tålmodighet skulle mattas ut och att de skulle gå med på ofördelaktiga avtal. När det gäller den här frågan var den socialistiska rörelsens agitation torftig och ineffektiv. På några månader stod hundratusentals bil-, järnvägs- och textilarbetare, de flesta av dem medlemmar i TURK-İŞ, inför nya strejker. Den 12 septemberkuppen kom inte för sent...

Följderna av kuppen den 12 september 1980

Förlusterna som den turkiska vänstern led av kuppen 1980 var enorma. Trots att detta inte är platsen för att ge en full redogörelse för effekterna av förtrycket, skall vi framför allt fästa uppmärksamheten på en av förlusterna, som mest har påverkat rörelsen och kommer att ha långvariga konsekvenser. Detta är den tydliga frånvaron av moraliskt stöd och sympati, även passivt, från de massor som de gjorde anspråk på att vara ledare och politiskt avantgarde för.

Detta tydde på att den turkiska vänstern hade förlorat något av den legitimitet som vunnits under 60-talets kamp och som befästs under de första åren av perioden efter 1974. Medan det var sant att massorna inte ansåg den turkiska vänstern tillräckligt mogen för att vara kandidat till makten under endera av dessa två decennier, hade den åtminstone, på grund av sitt inflytande på massorganisationer och sin ledande roll i masskampen, ansetts som en allvarlig politisk kraft. Följderna av kuppen den 12 september visar att den turkiska vänsterns ställning hade mattats ut i massornas ögon.

Massornas likgiltighet inför den turkiska statens grymma attacker på vänstern kom naturligtvis inte från tomma intet. Att möta denna realitet och detta under mycket svårare förhållanden av illegalitet, fängslanden, internering eller rättegångar, har varit ojämförligt svårare att uthärda för vänstern. Av endast denna anledning kommer kuppen med alla sina chockartade effekter, att ha långtgående konsekvenser men inte nödvändigt enbart negativa.

Under åren som föregick den 12 september 1980 hade den turkiska vänsterns program och slagord, dess kampmetoder mot fascisterna och dess stil att arbeta i massorganisationer på deras eget sätt tillsammans bidragit till kuppens fruktansvärda följder. Den turkiska vänstern var fullständigt framgångslös i att övertyga massorna om sin trovärdighet som ledning. Först och främst var vänstern oförmögen att lägga fram ett sammanhängande politiskt program, särskilt som ett alternativ till RPPs. När RPPs liberalism var i uppåtgående hade socialisterna två extrema ståndpunkter mot dem, den ena en spegelbild av den andra. Antingen uppmuntrade de, genom sina deklamationer eller slagord (som uttryckte deras egna förväntningar på den), massornas förväntningar på en framtida RPP-regering, eller förnekade de massornas viktiga krav, då de antagligen kämpade mot illusioner i RPP. Genom att drömma att problem endast kunde lösas genom slagord som ”den enda vägen är revolution”, ”folkkrig” eller ”makten går genom bösspipan” tillsammans med hundratals andra, kunde vänstern varken politiskt orientera eller politiskt skola massorna.

För det andra fungerade den antifascistiska kampens natur själv till att isolera de revolutionära kadreerna från de vanliga medborgarna, som själva hade varit föremål för den fascistiska terrorn. För vänstergrupperna grep sig aldrig an med den antifascistiska kampen som en del av arbetarklassens och andra förslavade massors kamp. Trots deras retorik bedömdes den antifascistiska kampen som bara ett medel att etablera dominans över den ena eller den andra vänstergruppen på någon särskild plats. Anledningen var uppenbar för att uppmuntra massornas deltagande i den antifascistiska kampen krävdes, fransett erfaren politisk och också militär ledning och traditionellt pålitliga organisationer, demokratiska åtgärder i syfte att ”civilisera” konkurrensen mellan vänstergrupper. Den turkiska vänstern var fullständigt fräntagen en meningsfull demokratisk praktik, därför måste en kamp, som var tvungen att vara isolerad från andra revolutionära grupper, nödvändigtvis vara isolerad från massorna också. De berömda så kallade ”befriade områden” i några distrikt i några städer, där den revolutionära rörelsen var tillräckligt stark för att kontrollera många sidor av det dagliga livet, är slående exempel på detta. Dessa områden var inte bara ”befriade” från poliser och fascister utan också från andra vänstergrupper! Det var denna kusliga antifascistiska kamp, eller självförsvar, som bara tyngde de revolutionära kadreerna med sin outhärdliga börda, och ledde till att massorna vände sig till andra krafter, som var mera ”allvarliga” och ”pålitliga”, för att försvara sig mot fascistisk terror och död. Först RPP och senare de beväpnade styrkorna...

Den berömda ”väpnade kampen”, som fördes från mitten av 70-talet och framåt, var en annan orsak till den turkiska vänsterns alienation från massorna. Bland samtida exempel är det svårt att finna exempel på sådan kamp som trots extraordinär uppoffring inte åstadkommit *några*

positiva resultat. Gerillaaktiviteterna gav varken moral till revolutionära kadrer, upphov till någon entusiasm eller åtminstone intresse bind massorna, eller förorsakade panik bland fascisterna eller polisstyrkorna. Faktum är att de bara bidrog med ett avsevärt material för högerflygelns demagogi om ”anarki” och ”terror”...

Den sista men inte minst viktiga faktorn i den turkiska vänsterns tragedi var de ödesdigra interna striderna i massorganisationerna och särskilt i DISK. Dessa hade förödande effekter på relationerna mellan de vänsterpolitiska grupperna och arbetare och andra förtryckta. Genom att ha upplevt sådana skadliga maktstrider förda med våld eller gangsterliknande metoder i sina egna organisationer och genom att ha sett samma sorts fackföreningsmän komma till makten om och om igen under olika politiska etiketter, började arbetarna känna sig främmande inte bara för dessa organisationer och vänstergrupper utan också för politik.

Kombinationen av dessa negativa sidor, vilkas effekter var uppenbara långt före militärkuppen, ledde till den plötsliga brytningen mellan massorna och vänstergrupperna omedelbart efter kuppen den 12 september.

Två decenniers; ett steg framåt under 60-talet och två steg bakåt under 70-talet?

Kommer den turkiska vänstern att efter tjugo års kamp kunna dra positiv lärdom av sin teoretiska återvändsgränd, sin politiska oförmåga och de svåra minnena om sina relationer med massorna och igen börja bygga på nytt? En närmare titt på de två senaste decennierna kan belysa i dags utveckling och utsikterna för i morgon.

Trots begränsningarna påtvingade av stalinistiskt och kemalistiskt inflytande, var 60-talet en period av snabb och produktiv utveckling. Marxistisk teori i allmänhet var under dessa år föremål för stort intresse. Under detta decennium den turkiska vänsterns första uppgång bidrog de unga kadre entusiasm för marxistisk teori, de vänsterintellektuellas intensiva bidrag på detta område och existensen av dialog bland olika grupper till en sund utveckling på det teoretiska området. Samma period kännetecknas också av ett allvarligt intresse för världen utanför och en uppvaknande internationalism, som stod i strid med de nationalistiska fördomar, vilka hade ursprung i stalinismens och kemalismens traditioner.

Genom 60-talet upplevde den turkiska vänstern relationer med massorna som var sunda och förbättrades. I början var det entusiastiska intresset för TIP anmärkningsvärt bland medelklassintellektuella och bland vissa grupper av kurdiska och turkiska händer. De socialistiska kadre svarade på detta med en livlig och imponerande propaganda och agitation. Senare ledde unga militanter på ett framgångsrikt sätt stora studentmassor och några delar av de fattiga bönderna och detta tillsammans med några begränsade relationer med arbetare var också viktiga erfarenheter för den mognande turkiska vänstern. Dessa relationer förberedde på sätt och vis massorna för deras allvarligaste och framgångsrikaste gatustrider med polisen, för fabriksockupationer eller för vilda strejker följda av sammanstötningar.

60-talet var anmärkningsvärt för den nya revolutionära vågens entusiasm och styrka, svagheten hos RPPs liberalism, frånvaron av fackföreningsbyråkratins kontroll över den nyligen uppvaknande arbetarklassen och frånvaron av eller den låga nivån på partifejder åtminstone de som avgjordes med vapen allt stod i skarp kontrast nästa årtionde.

70-talet var helt annorlunda. Marxistisk teori var inte längre föremål för entusiasm. Efter 1974 var de pro-sovjetiska, maoistiska och det tidiga 70-talets gerillarörelsers färdiggjorda recept och lösningar tillräckliga för att förklara varje problem. Inte så att den turkiska vänstern miss-

lyckades med att skriva eller diskutera någonting under den här perioden. Tvärtom gjorde man mer än nödvändigt genom att skriva om varje ämne och varje problem men bara ytliga kommentarer som förde fram den ena eller den andra gruppens ståndpunkt. Den positiva effekten av vänsterintellektuella från universitetskretsar som på 60-talet ivrigt var inblandade, existerade inte längre. Tillsammans med besvikelsen över 1971 års nederlag drog sig dessa *kadrer på 70-talet tillbaka till sin akademiska miljö.

Under samma period gick den turkiska vänsterns intresse för internationella problem inte längre än till att översätta artiklar från pro-sovjetisk eller maoistisk litteratur. Trots att effekten av den kemalistiska nationalismen avsevärt minskade under 70-talet, representerade internationalismens nedgång hos vänstern en annan utveckling bakåt jämfört med det föregående årtiondet. De internationella revolutionära händelserna som upprörde världen under 70-talet, -beskådades bara passivt av den turkiska vänstern som om de skedde på en annan planet: Till exempel var varken den portugisiska revolutionen eller de grekiska eller spanska diktaturernas kollaps föremål för diskussioner eller sedda som möjligheter att dra teoretiska lärdomar ev. Några år senare drog uppkomsten av eurokommunismen inte till sig någon allvarlig uppmärksamhet. Den iaktogs med förvåning som om den var en blixtnedslag från klar himmel. Andra viktiga utvecklingar som det libanesiska inbördeskriget och nedgången i den palestinska befrielseströrelsen mottogs med inget annat än den förenklade retoriska ”länge leve..”-varianten. Kanske togs krigen mellan Vietnam och Kina och mellan Vietnam och Kambodja medvetet inte med i beräkningen. Mot slutet av årtiondet lyckades varken den iranska eller den nicaraguanska revolutionen eller invasionen av Afganistan väcka den turkiska vänsterns uppmärksamhet.

För att summera är ytterligare några få iakttagelser om de revolutionära kadrernas politiska mogenhet och deras försågs att leda massorna lämpliga. Som redan nämnts utvecklade dessa kadrer under 70-talet ingen ytterligare kreativitet på det här området. Deras anknytning med arbetarklassen gjordes bara genom fackföreningsbyråkratin. Å andra sidan upplevde man inte 60-talets bondemobiliseringar under 70-talet. När det gäller studentrörelsen var denna inte längre en enhetlig massrörelse, utan bestod nu av olika ”inflytandeområden” bland den ena eller den andra vänstergruppen. Som ett resultat av detta fanns det bara några få exempel på masskonfrontation med polisen, gatustrider, fabriksockupationer eller på militanta vilda strejker trots den ekonomiska och sociala krisens djup och den revolutionära rörelsens utveckling. Under dessa förhållanden kunde inte de revolutionära kadrernas relation med massorna ha förbättrats. Och hur skulle det ha varit möjligt för dem att växa sig politiskt mera mogna? 70-talets ”gerillagrupper” var ett annat slående exempel på denna efterblivenhet. Dessa var bisarra gerillagrupper från ledningen till gemene man som startade politisk aktivitet som ”gerillagrupper” på ett territorium som inte kunde ha användning för så många gerillagrupper...

Vi kan urskilja en underlig eller olycksbringande utveckling hos den turkiska vänstern under dess två senaste decennier. Den revolutionära rörelsen verkade inte gå längre än den punkt den hade nått under slutet av 60-talet. Det är som om den turkiska revolutionära rörelsen utvecklades bakåt under 70-talet, eller snarare fanns det under detta årtionde ett ojämnt förhållande mellan avantgardets politiska mogenhet, graden av massmobilisering och djupet på den sociala krisen.

Vad lovar framtiden?

Innan några slutord om utsikterna för den turkiska vänsterns utveckling, skall vi först se på

arbetarklassen. Utan tvekan kommer arbetarklassen att mycket mera kraftfullt än under 60 och 70-talet sätta sin stämpel på varje ny politisk och social förnyelse. I framtiden kommer huvudstyrkan av den turkiska vänsterns inriktning på proletariatet och kännetecknen finns där nu att vara en viktig faktor i nästa periods sociala mobiliseringar. Efter erfarenheterna under de två senaste årtiondena kommer arbetarklassen att vara tillräckligt mogen för att axla en ledande roll i den framtida kampen. Den ökande numeriska styrkan hos arbetarklassen är också en annan faktor i denna beräkning. Enligt officiell statistik från 1981 har antalet försäkrade arbetare redan nått 2 154 000. Denna siffra täcker varken arbetare i mindre industrier eller de flesta tjänstemän eller arbetare i vissa sektorer som hälsovård och vapentillverkning. Den täcker inte heller jordbruksproletariatet. Proletariatet består nu av åtminstone 25% av den ekonomiskt aktiva befolkningen.

Trots sin tjugoföråriga kamp kan arbetarklassen inte längre anses som ung. Det skall också inte glömmas bort att den turkiska arbetarklassen, trots två årtionden av intensiva erfarenheter, huvudsakligen av facklig kamp, fortfarande saknar tillräcklig politisk erfarenhet. Det är värt att lägga märke till att trots den senaste periodens tumult har arbetarklassen aldrig haft erfarenhet av någon annan organisation i masskala än Fackföreningar. Arbetarklassen har aldrig sett organisatoriska former med vilka den kunde pröva på både demokrati och makt. Den har inga sådana minnen. Dess relationer med existerande politiska krafter under de två senaste decennierna tillhandahåller ytterligare bevis på denna svaghet. Som klass har arbetarna alltid varit fjärran från de politiska organisationerna och alltid varit en minoritet av medlemmarna. RPP kunde till exempel inte, trots sitt starka inflytande på två fackförbund och sin snabba förändring i riktning mot socialdemokratien, organisera arbetarna *en masse*. Den organisatoriska sammanslutningen för dess relationer med arbetarklassen gick inte längre än parti "arbetarkommittéer" som kan återfinnas i vilken borgerlig politisk organisation som helst. De socialistiska grupperna var inte heller annorlunda i det här avseendet. Av den socialistiska pressens hundratusentals läsare bestod arbetarläsarna av en liten minoritet på 5-10%. Det faktum att den turkiska vänsterrörelsen inte har någon tradition av *ouvrieristisk* strömning är ett annat kännetecken på denna svaghet. Trots denna negativa bakgrund integrerad med dess numeriska styrka, dess koncentration till vissa industriområden, dess kärna som har funnits i städerna under några generationer och genom att vara inne i en snabb process av kulturell utveckling och inte under starkt inflytande av religion, är den turkiska arbetarklassen på fast mark för politisk mognad.

Detta kommer naturligtvis att bero på den turkiska vänstern. Utan tvekan kan man säga eller snarare hoppas att efter det förkrossande nederlaget i september 1980, kommer i en nära framtid den turkiska vänstern att resa sig efter att ha genomgått viktiga förändringar i alla avseenden.

Medan det ännu inte finns starka indikationer på sådana förändringar, finns det en viktig faktor i den turkiska vänsterns liv vars konsekvenser borde bära frukt i sinom tid. För nästan första gången i sin historia har vänstern i stort antal upplevt exilvillkor. Aldrig har det funnits så många turkiska landsflyktiga i västländerna. Om vi tittar på den turkiska vänsterns historia, kan vi säga att den handfulla TKP-landsflyktiga, som återvände, inte förde med sig annat än naturligtvis stalinistisk så kallad internationalism, eller snarare nationalism, och, under det spöklika inflytandet av erfarenheterna från Kominternpartierna, antidemokratiska organisationsformer. Eftersom stalinistisk kommunism är i kris, kan väst nu tillhandahålla en viktig politisk skolning för de turkiska landsflyktiga, som obehindrat kan räknas i tusentals. Det är ganska slående att existensen av denna turkiska landsflykt är den första sedan

”ungturkarna” kom inströmmande till Västeuropa mot slutet av artonhundratalet. Denna generations få årtionden i Europa satte sin prägel på turkiskt politiskt tänkande och liv under nästan hela nästa århundrade. Naturligtvis är det för tidigt att tala om dagens generation på detta sätt.

Om nästan hälften av den turkiska vänsterns avantgarde är i landsflykt, är den andra hälften i fängelse och upplever direkt diktaturen: hårdaste terror. Trots allt detta brutala förtryck har fängelserna under de senaste tre åren varit nästan enastående hjältemodiga motståndscentra mot 12 septemberdiktaturen. Fastän de har koncentrations lägerliknande förhållanden, är de inte platser för teoretisk skolning som 12 mars fängelserna till en viss grad var. Det är i fängelserna som militansen och beslutsamheten För kampen är levande och fortsatte att hållas levande.

Efter den teoretiska, politiska och organisatoriska bankrutten, som alla partigrupper inom den turkiska vänstern upplevde i någon mån, väntar en ny era. En lång rad av kadrer är medvetna om detta och medger detta uttryckligen eller i de flesta fallen underförstått. Detta är särskilt tydligt för kadrer, som gick in i den revolutionära rörelsen under 60-talets första år. De upplever nu ett andra och allvarigare nederlag. En ny era kräver nya uppgifter. Genom först och främst det bekanta djupet i den teoretiska återvändsgränden står de på ett sätt inför uppgiften att lära om ”från början”. Det är en gigantisk uppgift och huruvida dessa kadrer är färdiga för denna är inte tydligt.

För mer än tio år sedan rekommenderade den dåvarande ledaren för TIP, Mehmet Ali Aybar, under den tid då han fördömde den sovjetiska invasionen i Tjeckoslovakien, unga revolutionärer att läsa inte bara Lenin utan också Kautsky, Rosa Luxemburg och andra. Han fördömdes omedelbart och hans råd ansågs som en förbannelse av nästan alla entusiastiska unga militanter. Naturligtvis hade han själv inte läst någon av dem ordentligt och kanske av den anledningen var han inte övertygande, men det måste medges att sedan dess har den turkiska vänstern varken vidgat sina teoretiska horisonter eller sin tolerans fått mot andra och nya idéer. Sedan dess har den heller inte någon sådan rekommendation som Aybars. Nu kunde kanske en sådan rekommendation läggas fram mera övertygande. Med det tryck som finns från en jättelik återvändsgränd kan särskilt 60-talets generation kanske se, olika sätt att närma sig marxistisk teori. Det är möjligt att dessa kadrer kanske inte kommer att kunna fördrå ett sådant närmande, som tvingar dem att läsa från början, att studera minutiöst och lära på ett ödmjukt sätt. Fast på ett vis kan man säga att alkemins epok redan är slut för den turkiska vänstern. Om den generationen inte börjar studera arbetarklasspolitikens ”naturvetenskap”, kommer vi inte bara att uppleva nya fruktansvärda förluster för den turkiska vänstern som helhet, utan denna generation själv kommer också att försvinna utan ett användbart arv, trots att man har upplevt de två mest tumultariska årtiondena i modern turkisk historia.